

BIKTIMARIO-BIKTIMAREN IRUDIA

ARIKETA-ORRIA

BATXILERGOA

CENTRO MEMORIAL DE LAS
VÍCTIMAS DEL TERRORISMO
TERRORISMOAREN BIKTIMEN
OROIMENERAKO ZENTROA

HELBURUAK

- + Biktimario-biktimaren irudia identifikatzea.
- + Fenomenoaren konplexutasun moralari buruz hausnartzea.

GAITASUNAK

- + Hizkuntza-komunikaziorako gaitasuna.
- + Ikasten ikasteko gaitasuna.
- + Gaitasun sozial eta zibikoak.
- + Kontzientzia-gaitasuna eta kultura-adierazpenak.

DENBORALIZAZIOA

Esta actividad está pensada para un módulo de 50 minutos. 15 minutos de lectura, 5 minutos de reflexión personal y otros 30 de debate abierto.

BALIABIDEAK

Dos fragmentos extraídos del libro *El terrorismo en España. De ETA al Daesh* (Cátedra, 2021).

EGILEA

Gaizka Fernández Soldevilla

MELITÓN MANZANAS

“Ohi bezala”, aitortuko zuen alargunak ordu batzuk geroago, 15:15ak ziren eskaileretan gora igotzen entzun zuenean. Etxeko atea ireki zion senarrari, baina bi hitz esateko astia besterik ez zuen izan: “bustita zatoz”. Detonazio batek isilarazi zuen erantzuna. Manzanas lurrera erori ziren. Begiratzean, emakumeak gazte bat ikusi zuen pistola eskuan zuela. Polizia-diligentzien arabera, alargunak “hiltzailea harrapatzea lortu zuen, eskailburuan borrokan aritu ziren, eta azken honek bi tiro eman zizkion, emakumea zauritu ez arren, eta, aldi berean, bultzakada bat eman, eta bere etxeko korridorean erorarazi zuen”. Handik, “erasotzaileak, etzanda zegoen gorputzera gerturatuz (...), buruan ondo-ondotik hiru tiro egiten zizkiola ikusi zuen”. Emakumea zutitu egin zen, erasotzailearen arropen heldu, eta honek berriro su egin zuen, emakumea “harrapatu gabe, baina, azkenean, harengandik askatzea lortu, eta kalera ihes egin zuen”. Alargunaren eta biktimaren alabaren esanetan, hiltzaileak bere onetik aterata zirudien. Lehenak haren “ero’ begirada” nabarmendu zuen. Bigarrenak, berriz, “erasotzailearen aurpegiera ez zela normala, eta zurbil zegoela, begiak asaldatuta”.

Poliziak 7,65 milimetroko kalibreko zazpi zorro eta lau jaurtigai aurkitu zituen gertakariaren lekuan. Atean bala-zulo bat zegoen, eta horman bi. Auzitegiko medikuaren txostenaren arabera, Melitón Manzanasen gorpuak bost bala zauri zituen, horietako hiru buruan. Bat-bateko heriotza izan zen. Biktima donostiarra zen, eta 59 urte zituen.

1968ko abuztuaren 2 hartan Irunen erabilitako pistola berriro agertu zen urte erdi geroago, 1969ko urtarrilean, ETAko bi buruzagik Iruñeko espetxea alferrik eraso zutenean, haietako baten emaztea bertan baitzegoen preso. Bestea zen hilketaren arma zeramana: Ceska Zbrojovka bat («Vzor» bezala ezaguna), 50 modeloa, Txekoslovakian egina. Atxilotu egin zuten, eta Manzanasen alargunak eta alabak identifikatu zuten. Xabier Izko de la Iglesia zuen izena. 1970eko abenduan, Burgosko prozesu ospetsuan, auzitegi militarrek Manzanasen hilketaren errudun jo zuten. Hiltzera kondenatu zuten, bere beste bost kide bezala, denak indultatuak izango ziren arren. Hala ere, beti ukatu du krimenean parte hartu izana. Azpimarratu behar da, gainera, Izko de la Iglesiak ez zuela bidezko epaiketarik izan: gerra kontseilu batek epaitu zuen, gutxieneko bermerik gabe eta diktadura frankista betean.

Melitón Antonio Manzanas González izan zen ETaren bigarren biktima, José Antonio Pardinesen ondoren, baina planifikatutako lehena eta euskal jatorriko lehena. Haren irudia polemikaz inguratua egon da beti. Donostian jaio zen 1909ko ekainaren 9an. María Artigas Aristizabalekin ezkondu zegoen, eta alaba bat zuen, María Jesús. Antzezle amateurra, merkataritza-peritutzak ikasi zuen (frantsesez). CEDAren lotura zuen Juventudes de Acción Popularren militatu zuen, eta, ondorioz, 1936ko abuztuaren Fronte Popularreko milizianoek atxilotu egin zuten. Guadalupeko gotorlekuan (Hondarribia) giltzapetu zuten, beste 240 preso eskuindarrekin batera, eta horietako batzuk hil egin zituzten. Irailean tropa errebeldeek Irun konkistatu ondoren, Manzanas Donostiako Artilleriako 3. erregimentuan sartu zen, eta ondoren Flechas Verdes Dibisioan. Hainbat frontetan borrokatu zuen ia Gerra Zibila amaitu arte.

1939ko maiatzean, Ikerketa eta Zaintza Kidegoko bitarteko agente-laguntzaile gisa hasi zen lanean Irunen, eta eskalafoian gora egin

zuen, Poliziaren Kidego Orokorreko bigarren mailako ikuskatzaile izatera iritsi arte 1954ko urtarrilean. Sari ugari jaso zituen eskudirutan eta zorionak bere lanagatik, baina, lagun liburu-saltzaile nazionalista bati telefono dei susmagarri bat egin eta sarekada baten berri eman ondoren, Manzanas Torrelavegara eraman zuten 1957ko irailean, derrigorrezko lekualdatze baten bidez. Hurrengo urteko uztailean, berak eskatuta, beste lanpostu bat lortu zuen Donostian, Ikerketa Sozialeko Brigadan. Brigada horretako lehen mailako ikuskatzailea izan zen 1960tik, eta ikuskatzaile burua 1967ko maiatzetik. Diktaduraren aurkako oposizioa jazartzen zuen polizia politikoa zen. Hainbat testigantzen arabera, ohikoa zen Manzanasek tortura erabiltzea atxilotutako antifrankisten galdeketeran.

JOSÉ MIGUEL BEÑARÁN

ORDEÑANA (ARGALA)

Arrigorriagan (Bizkaia) jaio zen 1949ko martxoaren 7an, euskal familia abertzale batean, baina haurtzaroan, bere hitzetan, "espainiar abertzalea eta Francoren aldekoa" zen. Geroago, Mariaren Legioarekin (Ekintza Katolikoa) lotura izan zuen, eta hirurogeiko hamarkadan marxismora bezainbeste hurbildu zen euskal nazionalismo erradikalera. Bilakaera ideologiko horren ondorioz, ETA talde terroristan sartu zen, eta, hurrenez hurren, zarra, VI, V eta militar adarren alde egin zuen.

Erakunde horren soldatapean egon zen hirurogeiko hamarkadaren amaieratik, eta 1970etik aurrera Frantzian bizi izan zen. Beste ekintza terrorista batzuen artean, 1972ko urtarrilean Lorenzo Zabala industrialak bahitu zutenetako bat izan zen, eta 1973ko abenduaren 20an Luis Carrero Blanco Gobernu frankistako presidentea, Juan Antonio Bueno Fernández bizkartzaina eta José Luis Pérez Mogena gidaria hil zituen egileetako bat izan zen.

1974an, *Argala* funtsezko pertsonaia izan zen ETaren adar politiko-militarraren eta adar militarren arteko hausturan, eta azken horretan geratu zen, buruzagi ideologiko gisa. "Denok

eman behar dugu zerbait gutxi batzuek dena eman ez dezaten" leloa egozten zaio, euskal nazionalismo erradikalaren ohiko leloa. Agintean egon zen garaian, bandak ia ehun hildako eragin zituen. ETAm-ren manifestu eta argitalpen garrantzitsuenetako batzuk idatzi zituen. Testu autobiografiko bat ere utzi zuen, Jokin Apalategi soziologoaren (1979) liburu baten hitzaurre gisa. Bere kolaboratzailearik estuenetako bat, Dolores González Katarain (Yoyes), ETAK berak erail zuen 1986ko irailean.

1978ko abenduaren 21ean, bere Renault 5aren azpian jarritako bomba batek eztanda egin zuen José Miguel Beñaránek motorra martxan jarri zuenean. Biktima berehala hil zen. Terrorismo parapolizialarekin lotutako Batallón Vasco-Españolek bere gain hartu zuen atentatua. Mendeku bat zen, 1973ko abenduaren 20an Carrero Blanco presidentea erail izanagatik. Krimen horrek, 1977ko ekainaren 15a baino lehenagoko krimen ia guztiek bezala, amnistia jaso zuen. Horregatik aukeratu zuten egun hura, 5. urterrenarena, nahiz eta gaixotasun baten ondorioz ETako buruak ez zuen ibilgailua hurrengo egunera arte hartu.

2003an, *Argalaren* hilketaren ustezko egi-leetako batek elkarrizketa bat eskaini zion *El Mundoren* asteroko *Crónica* gehigarriari. Bertsi horren arabera beti, komandoa herrikide batek, guardia zibil batek eta sei militarrek osatu zuten, atzerriko hiru mertzenarioen laguntzarekin, helburua aurkitu eta zaindu zutenak. Funtzionarioak egon arren, "gure taldea erabat klandestinoa zen. Hau da, ez gintuen inork babesten. Ez Gobernuak, ez ministrorik, ez inork". Terroristek berek autofinantzatu zuten, eta haietako batek kreditu pertsonal bat ere eskatu zion banku bati. Informatzaile anonimoaren esanetan, garai horretan terrorismo parapolizialeko ekintzak egitea debekatu zitzairen. "Atentatuaren ostean, nirekin taldean zegoenetako batekin istilu gogor bat izan zuen, eta etapa bat itxi zela eta

dena ahaztu behar zela esan zion".

Hala ere, zaintza-indarkeria eta José Miguel Beñaréne irudia ez ziren ahaztuak izan. Bizirik zegoela, ETako erreferente nagusietako bat bezala ikusten zuten, eta ibilbide-orri argia zuen taldeko buruzagi bakarra zen, Mario Onaindiak bere oroitzapenetan aitortu zuenez. Bere hilketaren ondoren, *Argala* ETaren eta bere inguruaren ikono eta martiri bihurtu zen. Telesforo Monzón eta Txomin Ziluaga buru zituen kontzentrazio abertzale batek hartu zituen haren gorpuzkiak Arrigorriagan, eta *Eusko Gudariak* abestu zuten, ETAm-ren omenezko *gorak* tarteko. Euskal Herriko eta Ipar Euskal Herriko beste herri batzuetan Beñaréne omenezko mezak izan ziren. KAS argitalpenaren lehen alean, 1979ko martxoan, honako hitz hauek irakur zitezkeen:

Argala, gudari -zure Herriak badaki:

Gaur, zu zauden lekuan, beste betiko gudariek,

Hilen zure armada eratu duzu (...)

IRADOKITAKO JARDUERA

Manzanas eta *Argala*, hurrenez hurren, biktimarioak eta biktimak izan ziren. Haiena kasu konplexua da, Carrero Blanco almirantearena edo GALEk eta honen aurretikoek eraildako etakideena bezala. Paradoxa horrek biktima horien oroimen deserosoari buruz galdetzeraz behartzen gaitu.

Zure ustez, terrorismoaren biktimen zer proportzio sailka daiteke kategorian horretan? Ezagutzen al duzu biktimario-biktimaren beste kasurik, beste testuinguru historiko batzuetan bada ere? Gizaki batek heriotza bortitza jasateak bere iraganeko itzalak -halakorik badu- ezabatzen ditu? Itzal horiek biktima gisa aitortua izatetik kanpo uzten dute?¹

Idatzi galdera horien erantzuna folio batean, eta parte hartu irakasleak gelan zuzenduko duen eztabaidan.

1 Gaian gehiago sakondu nahi baduzu, BILBAO, Gato (2009) kontsulta dezakezu interneten: "Jano en medio del terror. La inquietante figura del victimario-victima", *Escuela de Paz*, 17. zkia., <https://www.arovite.com/documentos/EP17.pdf>